

ХРИСТО БОТЕВ - „НА ПРОЩАВАНЕ“

ОБИЧТА НА ГЕРОЯ КЪМ РОДНИЯ СВЯТ И НЕГОВИТЕ ЦЕННОСТИ

В своята статия „Петрушан“ Христо Ботев пише: „Доиде пролетта и лятото на 1868 година и на хиляди юнаци закипя кръвта, хиляди бяха готови да идат да измрат за свободата...“ Самият поет е сред тях и естествено е почувствал онзи революционен възторг и ония трогателни надежди, които въодушевяват тогава нашата емиграция. Поемата „На прощаване“ е създадена именно в тази обстановка на революционен подем. Повод за нейното написване е замисленото, но несъстояло се преминаване на четата на дядо Жельо на българска земя. Лирическият герой в поемата - бунтовникът, е двойник на самия поет и решението му да тръгне по един „страшен, но славен“ път, се основава преди всичко на обичта към отечеството и най-близките му хора. В писмо до свой приятел Христо Ботев пише: „Наистина, най-голямата добродетел в света е любовта към отечеството, но какво да правиш, когато малцина са ония хора, които да разберат, че тая добродетел естествено е основана на друга - на любовта към ближния.“

„На прощаване“ започва с пряко обръщение на бунтовника към майката - довереница, от която той търси разбиране и съпричастност в драматичния час на едно въображаемо прощаване с нея, преди да поеме пътя на борбата. Желанието да я утеши поражда затрогващия тон на обръщението: „Не плачи майко, не тъжи, / че станях азе хайдутин.“ Синът осъзнава каква болка ще причини на майката възможната му гибел в предстоящите битки. Затова той се опитва да ѝ обясни причините за неговия житейски избор и да я помоли да му прости. Нещо повече, той търси от майка си подкрепа и одобрение, че не е в състояние да понася произволите на поробителя:

*Но кълни, майко, проклинай
таз турска черна прокуда,
дето наз млади пропъди
по таз тежка чужбина -
да ходим, да се скитаме
немили, клети, недраги!*

Майчината клетва тук е призвана да разграничи още по-категорично родното от чуждото, свободата от робството. То е метафорично предадено с израза „таз турска черна прокуда“. Раздялата с родния свят предпоставя изгнаническата участ на бунтовника, който заедно със своите другари по съдба изживява принудително битието си в чуждата земя.

Дълбоко интимният тон на стиховете в поемата изразява дълбоката връзка на героя с рода и родовите ценности. Към тях го причислява и непокорният му дух, който го подтиква да се бунтува срещу унижението да живее като роб в родния си дом и отечество. Лирическият герой е уверен, че майката може най-добре да разбере чувствата, които изгарят душата му. Тя го е родила и закърмила с бунтовен, непокорен дух, със „сърце мъжко, юнашко“. Двойният епитет, моделиран в духа на песенния фолклор, подчертава силата на характера, присъщ на героичната личност:

*Но кажи какво да правя,
кат ме си, майко, родила
със сърце мъжко, юнашко,
та сърце, майко, не трае
да гледа турчин, че бесней
над бащино ми огнище...*

Светостта на родния дом не допуска поругаване от поробителя. Наситените с

много чувства изрази подчертават сакралния кръг на неговите близки, възкръснали в съзнанието му заедно със спомена за бащиното огнище. Скъпите за сърцето на бунтовника хора изпълват представата му за родното и го мотивират да избере борбата за свобода пред робското примирение. За него е въпрос на чест и достойнство да им даде възможност да живеят щастливо като свободни хора в свободна земя, а не под заплахата на робския произвол - „черни чернеят“ за него:

*там, дето аз съм пораснал
и първо мляко засукал,
там, дето либе хубаво
черни си очи вдигнеше
и с оназ тиха усмивка
в скръбно ги сърце впиеше:
там, дето баща и братя
черни чернеят за мене!...*

Часът на мисленото прощаване с близките и обичани хора е изпълнен с емоционално напрежение, което избликва в драматичния възглас: „Ах, мале - майко юнашка!/ Прости ме и веч прощавай! “. Отново прякото обръщение към майката подчертава нейното постоянно присъствие в лиричното пространство на творбата като основен образ, около който се изгражда светът на родното. Неслучайно майката за пръв път е назована „майка юнашка“. Тя трябва да преодолее своята мъка на майка с патриархални разбирания и да се гордее, че е отгледала син бунтовник, че го е научила да обича всичко родно и го е дарила със „сърце юнашко“. Бунтовникът разчита на нейната душевна сила и отправя молба за прошка и призив за твърдост пред изпитанията, защото майката е тази, която ще преживее най-болезнено предстоящата му съдба и възможната юнашка смърт. От майката героят иска одобрение за своя избор, че е поел пътя на борбата за свобода, и за всичките си бъдещи изпитания по този път. Той изтъква дълга си към майката родина и високите си стремления, надявайки се майка му да прости и да го разбере, че се е отзовал на гласа народен:

*Аз вече пушка нарамих
и на глас тичам народен
срещу врагът си безверни.*

Бунтовникът ясно съзнава, че делото му няма да бъде прието от всички, че може би някои ще го нарекат „нехранимайка“ и тези думи ще бъдат болезнени за близките му. Затова той моли майка си да отмине с презрение подобни укори, да превъзмогне болката си от възможната му смърт и да изпълни своя свят дълг: да предаде завета му на неговите „братя невръстни“. Той разчита те да тръгнат по неговия път, защото връзката между поколенията е израз на вярност към родния свят и към всички онези ценности, които са свързани с него. Преданието за легендарния му подвиг ще бъде още по-близко и задължаващо за братята, ако им бъде внушено от майката:

*да помнят и те да знаят
че и теса брат имали,
но брат им падна, загина,...
Дано ми найдат пушката,
пушката, майко, сабята,
и дето срещнат душманин,
със куршум да го поздравят,
а пък със сабя помилват...*

Всичко, което ще преживее майката като най-тежко изпитание, силно вълнува лирическият герой. Той не я осъжда, ако тя все пак не успее да превъзмогне мъката от смъртта на първото си чедо. Единствената му молба е да се заслуша в създадената от народа за него песен и да остави братята му да я чуят. Към

майчината болка вероятно ще се прибави и тази на неговото „либе хубаво“. Техните чувства и преживявания пряко са обвързани с въздействащата сила на песента, възприемана като израз на народната памет и като признание за героизъм и родолюбив. Тази „песен юнашка“ и сълзите на майката и любимата ще бъдат пример и подтик за неговите последователи в борбата:

*дълбоко ще ми въздъхнат
две сърца, мили за мене -
нейното, майко, и твойто!
И две щат сълзи да капнат
на стари гърди и млади.*

Творческото въображение на поета рисува картината на възможното му победоносно завръщане в родния край като една красива мечта, свързана със свободата - да „стигне жив и здрав у дома“. Това условно завръщане се съпътства от прилив на възторжени чувства - радост, вълнение, обич. Драматичната среща между бунтовника и неговите близки е предшествана от описание на другарите му с епитети и сравнения, заимствани от хайдушките народни песни. Разветият „байрак“, „левовете златни“ на челата на юнаците, пушките, сабите, сълзите на радост и цветята, които той очаква като израз на народната признателност, изграждат великолепието и драматизма на картината. Стиховете: „о, тогаз майко юнашка!/ О, либе мило, хубаво“ изразяват кулминацията в чувствата и преживяванията на всички участници в тази сцена. В този тържествен миг майчината благословия и ласка са най-ценни за бунтовника. Те изкупват всичко, което е трябвало да понесе до момента на срещата. Благословията на най-скъпия на сърцето му човек - майката, е съпроводена от вълнението и от обичта му към всичко, свързано с родното. В мечтите си лирическият герой вижда майката вече като майка юнашка, която е призвана да изрече светите думи, станали идеал за него и другарите му:

*И тогаз с венец и китка
ти, майко, ела при мене,
ела ме, майко, прегърни
и в красно чело целуни -
красно с две думи заветни:
свобода и смърт юнашка!*

Радостта от срещата със света на родното и свързаните с него родови ценности е краткотрайна, защото бунтовникът поставя дълга си към народа над всичко. Неговата обвързаност с борбата за свобода и с родината още веднъж утвърждава предаността му към тях. Драматизмът на преживяването в тази последна сцена от въображаемата среща с близките се подсилва от отказа му отлично щастие и от окончателната вече раздяла с майката и любимата. Бунтовникът се надява, че саможертвата му ще бъде оценена от благодарния народ и затова напълно естествено звучи признанието му във финала на поемата. То утвърждава за сетен път мисълта, която му дава сили, че смъртта за свободата е всъщност път към безсмъртието:

*Но... стига ми тая награда -
да каже нявга народът:
умря сиромаш за правда,
за правда и за свобода...*

Обичта към родния свят и неговите ценности извисява образа на лирическият герой. Духовната сила на бунтовника в поемата „На прощаване“ идва преди всичко от връзката с тях, особено когато те са подчинени на най-високия идеал за всеки човек - свободата. Устремен към нея, героят на Ботев, а и самият поет, е готов да пожертва живота си, за да живеят достойно онези, които обича най-силно - така, както обича и своето отечество.